

Eljegyzési ajándék, Tunyogmatolcs

A párválasztási döntést kisebb falvakban, gazdaságilag elmaradott vidékeken még a századforduló táján is a szülők hozták meg. Különösen fontos volt ez az úgynevezett nagycsaládokban, ahol az idős házaspár közös háztartásban élt, együtt gazdálkodott felnőtt fiaival s azok feleségével. Az ilyen családok tagjai kisebb személyes szabadsággal bírtak, mint a kétgenerációs, szülőkből és gyermekekből álló családok tagjai. A gazdaságilag fejlettebb területeken a szülői akarat mellett a fiatalok igénye jobban érvényre juthatott. Nem lehetett szó a teljesen szabad választásról, csupán arról, hogy a szülők, egyéb megfontolásaik mellett, a fiatalok tetszését is figyelembe vették. A leendő házastársat többnyire azonos társadalmi rétegből választották, és az anyagi körülményekben sem lehetett nagy különbség. Fontos volt a munkabírás, a feddhetetlen magaviselet, a jó hír. Engedményeket csak akkor tettek, ha valami komoly hátránya volt az egyik félnek: testi hiba vagy erkölcsi botlás. Gyakran előfordult, hogy a házasulandók nem is ismerték egymást, s fogalmuk sem volt arról,

SUBA A

milyen fogadtatásra találhatnak. Így a lánykérés megrövidített és óvatos ceremónia volt, mindkét félnek minden lépését alaposan meg kellett gondolnia. Az ilyen helyzetekben némi segítséget adtak a házasságközvetítők, akiket gügyünek vagy gyalogsátánnak nevezett a népnyelv. A lánykérést sok esetben megelőzte a lánynéző, s a háztűznéző a legényes háznál. A felek így módon szereztek személyes tapasztalatokat. Ekkor látta meg a legény a lányt, s megtudhatta, hogyan viselkedik abban a helyzetben, amikor magatartása a jövőjét határozza meg. Látni lehetett a ház, a porta berendezését, rendjét. A háztűznézéskor a lány szem-

Székesfehérvári vőfély 1903-ban

Lakodalmi dísz, Sárköz

Borsod megyei vőfélyek 1900-ban (Pápai Károly felv.)

SUBÁVAL

ügyre vehette jövőbeli lakóhelyét és családját. Ha a benyomások kedvezőek voltak, következhetett a lánykérés. A házasulandó legény szülei, keresztapja vagy nagybátyja, tekintélyesebb férfirokona (leendő násznagya) kíséretében állított be a lányos házhoz. A násznagy volt a szószóló, ő mondta el jövetelük célját képes beszédben: virágszálat vagy páratlan galambot keresnek. A szívesen fogadott kérőket megkínálták, s megállapodtak az eljegyzésben. Amit a köznyelv eljegyzésnek nevez, azt a régi paraszti nyelv inkább kézfogónak, mátkásodásnak, kendőlakásnak nevezte. Itt is a vőlegény násznagya vitte a

Szőlősgyőröki jegyospár 1907-ben (Puska István felv.)

szót, és a házasságkötésről szóló beszéde után a két fiatal kezét adott egymásnak. Ez volt a beleegyezés, a megállapodás jele. Ekkor cseréltek jegyajándékokat, házassági ígéretük jelét. Ez a legény részéről leginkább pénzérme volt, míg a lány jegykendőt adott. Ha az anyagiakban előzetesen még nem állapodtak meg, akkor erre is az eljegyzéskor került sor. De az előzetes megállapodás eredményét is megerősítették a tanúk, a násznagyok előtt. Az eljegyzés lakomával ért véget, jobbmódú helyen még zeneszóra is mulattak ez alkalomból. Az eljegyzést jegybenjárás követte. Ez az időszak nem tartott sokáig, többnyire egy hónapig. Ez idő alatt az egyház három vasárnapon hirdette ki a bejelentett házasság tervét. Akinek tudomása volt a házasulandók közt fennálló házassági akadályról, kötelessége volt azt jelteni. A jegybenjáró fiatalok többnyire kerültek a társaságot, egymás felé fordult érdeklődésük. A jegyesek viseltek néhány, a másik féltől kapott ajándékot: kendőt, bokrétát, ezek voltak a jegyesség jelei. A rövid felkészülési idő miatt sok tennivalójuk volt, nemcsak a fiataloknak, hanem az egész családnak. Fel kellett készülni a házasságkötésre, a lányos család a kelenyét állította össze, a legény pedig lakóhelyéről gondoskodott.

A lakodalom megrendezéséből mindkét család kivette a részét. Számbavették rokonaikat, szomszédait, mindazokat a faluban vagy a környéken élő családokat, amelyekkel kapcsolatban álltak, s amelyekhez korábban ők is hivatalosak voltak lakodalomba. A meghívás nem egyéneknek, hanem családoknak, házaknak szólt. Mind a menyasszonyos, mind a vőlegényes házhoz a rokonok, szomszédok és más, velük kapcsolatban lévő családok hivatalosak voltak, s a két vendégsereg az esküvőn, a lakodalmas menetben találkozott egymással. A lakodalom folyamán a vőlegény násznépe elment menyasszonyért és a hozományért, a menyasszony násznépe pedig elment a menyasszony után a lakodalom éjjelén vagy másnapján, az úgynevezett herészbe, megnézni, hogy s mint van a menyasszony. Ilyenkor megkínálták a másik háztól érkezetteket.

Egy-egy parasztszalád száz vagy annál több családot látott vendégül egy lakodalmon. Ez legalább egy, de régebben nem egyszer két napi teljes ellátást jelentett. S nem akármilyet! Az étrend vidékenként és koronként változott. Legfontosabb közös sajátságuk: mindig az ismert legjobb ételek szerepeltek. Elmaradhatatlan volt a húisleves, készülhetett tyúkból, de marha- vagy sertéshúsból is, s ahol szokásban volt a csigatészta készítése, ott a lakodalmi levesbe is ez került. A menyasszony és vőlegény számára külön nagy csigát készítettek. Ezt gyakran a főtt hús követte, tormával vagy egyéb savanyúsággal, majd a töltött káposzta. A pörkölt is kedvelt lakodalmi étel volt. Lehetett az étrend végén kása, régebben kalács, esetleg dióval, mákkal töltve, vagy rétes, újabban sütemény, torta. A lakodalomba meghívottak mindegyike, a helyi szokásnak megfelelően vitt csirkét, lisztet, cukrot, má-

Lakodalmi vőfélybot, Mezőkövesd

Dévai csángó lakodalmi vendégfővők 1905-ben
(Szabó Imre felv.)

kot, vaját, tojást, süteményt vagy tortát. A lakodalm végeztével minden vendégnek kis süteménycsomagot adtak, az otthon maradt családtagok számára. A segítség enyhítette kissé a lakodalmrendező gondját. A lakodalmrendezés a gazdaság számára komoly próbatétel volt: nem egyszer több évvel előre készültek rá, s még inkább előfordult, hogy évekig nyögtek a lakodalm költségeit, hiszen sokszor kölcsönt kellett felvenniük. A kevésbé tehetős parasztsaládok nem akartak lemaradni a lakodalm ünnepélyes-

Lakodalmi főzõasszonyok Mezőkövesden 1903-ban
(Bátky Zsigmond felv.)

ségében a jómódú gazdák mögött. Nem egy esetben a pazarló lakodalm a család anyagi romlásához vezetett.

A lakodalmrendezés sajátos ismereteket igényelt. Ezekkel általában a vőfélyek rendelkeztek, akik megbízásuknak ellenszolgáltatásért tettek eleget. A vőfély közismert személy volt a falvakban és mezővárosokban. Megbízása teljesítése közben díszes jelek mutatták tiszttségét, ilyen volt a bokréta, amit kalapján vagy mellén viselt, a szalaggal, kendővel díszített bot, s a felvirágozott kulacs. Ő járta végig a meghívandók házáat, s verses mondókával invitálta a családot a lakodalomba. A lakodalm folyamán minden fontos eseménynél vezető szerepet vitt. Ő járt a menektek élén, ő indított, kezdeményezett, mindenkor az odaiillő versekkel, s ő hordta fel az ételeket is a lakomákhoz. A lakodalm másik tiszttségviselője, a násznagy a legmegbecsültebb vendég volt, mint házassági tanú. A sok vendég számára nem jutott volna hely a falusi házban. Így szokás volt lakodalomkor a nélkülözhető bútorokat kirakni, s hosszú, hevenyészett kecskelábú asztalt, lócákat helyezni el a falak mentén. Az udvaron rúdváz, ponyvával borított sátrat állítottak a vendégek nagy száma miatt, hiszen a hely nem csak étkezésre, hanem táncra is kellett. A lakodalm reggelén az érkező vendégeket egyenként fogadta a házigazda, a felesége, s itallal kínálta. A vendégek átadták a magukkal hozott süteményeket. Az esküvőt (s 1894 óta az azt megelőző polgári házasságkötést) rendszerint délelőtt tartották, így hamarosan sor került a vőlegényes násznép megérkezésére, akik a menyasszonyt jöttek az esküvőre kikérni. Ilyenkor került sor a menyasszonybúcsúztatásra. A múlt századi lakodalomban ez a búcsúzás nem volt végleges, hiszen a menyasszony visszatért még a szülői házhoz esküvő után, de századunkban általában a menyasszony már a vőlegényes háznál ebédel. Az esküvői menet az utca teljes szélességét elfoglalta. A vőlegényt és a menyasszonyt a vőfélyek és nyoszolyóányok kísérték. A menetet a zenészek zárták, akik az egész úton játszottak. Az eskető pap és segítői ajándékokat kaptak a házasságra lépőktől. A házasságkötési akaszt rögtön az ebéd követte. Ez a lakodalm fő étkezése volt, ha a menyasszony a vőlegényes háznál ebédel. Ha nem: sietve fogyasztották el, hogy még az esküvői menetnél is nagyobb ünnepélyességgel menjenek a menyasszonyt kikérni. Ilyenkor kocscikkal mentek, hiszen a kelengyét is hozták. A menyasszony házához érkezve a vőfély kérte ki a menyasszonyt. A menyasszony vőfélye hosszú búcsúztató verset mondott, amelynek minden strófájában mástól búcsúztatta el. Régebben az anyák siratódalt énekeltek lányukról, amelynek szövegét maguk fogalmazták. Az érzelmeknek azonban megálljt parancsolt a vőfény indító szava. Kikérték a kelengyét is, s a szekerekre rakták a vászonneművel teli festett virágos ládát, az ágyneműt, néhány használati tárgyat. A borjút

a kocsi mögé kötötték. A menyasszonyvivő menet hangosan, zeneszóval, ujjogtatva vonult végig a falun, lehetőleg minél hosszabb úton kerülve, hogy a menyasszonyt és kelengyét minél többen láthassák. A lakodalmasok kulacsból kínálták a „leszőket”, esetleg pereceket is dolbáltak. Megérkezéskor a vőlegény segítette le a kocsirol a menyasszonyt. Az ajtóban a vőlegény szülei fogadták a fiatal párt. Néhány kedves szót mondtak az új asszonynak, s mézes kenyeret adtak a szájába, hogy ilyen édes legyen az élete. A házba betérve kisgyereket adtak a karjába, hogy neki is hasonló legyen majd, megöleltették vele a kementét, hogy a házhoz szokjon. A menyasszony kelengyét közszemlére rakták ki.

A befogadást a vacsora követte, amelyen az ifjú pár ült a fő helyen, ők vettek először az ételekből, amelyek mindenykét a vőfély versben jelentette be. A vacsora után szabad volt a tánc, egészen az éjfél közeledtéig. Ekkor következett ugyanis a menyasszonytánc. A vőfély elkidáltotta magát: eladó a menyasszony! A jelenlevők pedig megforgathatták, ám nem ingyen, hanem pénzért. Ha a tánc lanyhult, sokszor a menyasszony rokonai újból és újból beszálltak kisebb összeggel, nehogy hamar vége szakadjon. A rostába, cseréptálba gyűlt pénz a menyasszonyé, a fiatal páré lett. A menyasszonytánc után a kontyolás következett. Az elmúlt száz évben már alig volt szokásban a menyasszonyfektetés régebben igen fontos aktsa. Valamikor ugyanis tanúk előtt fektették le az ifjú párt például padláson, ahonnan a feljáró létrát elhúzták, hogy a törvény előtt bizonyítani tudják a tanúk: megtörtént köztük az elhálás. Miután azonban ennek jogi jelentősége megszűnt, hamarosan kiment a szokásból. Mindjárt a menyasszonytánc után a menyasszonyt kontyolták fel, kötötték be a fejét annak jeléül, hogy már asszony. Másnap pedig látni akarták a menyasszonyos ház vendégei, hogy nem esett-e bántódása a menyasszonynak. A hérészesek maguk is hoztak ajándékokat: sült tyúkot, kalácsot, pálinkát. De meg is kínálták őket, s egy-két táncot is eljárhattak.

Régen a lakodalm több napig is tartott, s másnap reggel a legények elmentek összegyűjteni a szétszéledt vendégeket, s talicskán szállították vissza őket a lakodalmas házhoz. Előfordult, hogy ennivalót lopkodtak össze a faluban (ezt tyúkverésnek mondták), sőt pénzt is szoktak összeadni a meghívottak. Amikor a kitűzött időnek vége lett, a vőfély bejelentette a lakodalm végét, s hazaküldte a vendégeket. A kölcsönkért edényt, bútor visszavitték a szomszédságnak, a maradék ételt szétosztották. A menyasszony egy hétig nem mehetett haza, hogy megszokjon a háznál. Lakodalm utáni vasárnap tartott a két család közös ebédet. Ez alkalommal mulathattak azok a gazdasasszonyok, segítségek, akiknek a lakodalm csak munkát jelentett.

F. GYÖRGYI ERZSÉBET